

DINH ANH NHUE NGUYEN OFMCONV

Przysłowia wietnamskie a Księga Mądrości Syracha

Opublikowanie w 1924 roku egipskiego dzieła *Mądrość Amenemopa* powstałego około 1000 roku przed Chrystusem wzbudziło ogromne zainteresowanie wśród uczonych. Zawiera ono bowiem wiele uderzających podobieństw z sentencjami Księgi Przysłów, zwłaszcza z jej tzw. trzecim zbiorem (Prz 22, 17–24, 22)¹. Od tamtego czasu można odnotować pewne ożywienie w naukowym poszukiwaniu związków między biblijną literaturą mądrościową a starożytnymi tradycjami bliskowschodnimi². W ten sposób zostały odkryte zbieżności między izraelską tradycją mądrościową i innymi tradycjami kulturowymi, jak aramejską, sumerycką, kananejską i asyryjsko-babilońską³.

W ostatnich latach uczeni zwracają coraz większą uwagę na porównywanie mądrości biblijnej z tradycjami narodów znajdujących się poza

---

¹ Chodzi o publikację E. A. W. Budge, *The Teaching of Amen-Em-Apt, Son of Kanekht. The Egyptian Hieroglyphic Text and an English Translation*, London 1924.

² Por. H. G. Reventlow, *Hauptprobleme der alttestamentlichen Theologie im 20. Jahrhundert*, Darmstadt 1982, 187 (Erträge der Forschung, 173); R. N. Whybray, *The Book of Proverbs. A Survey of Modern Study*, Leiden 1995, s. 6 (History of Biblical Interpretation Series, 1).

³ Por. W. O. E. Oesterley, *The Wisdom of Egypt & the Old Testament in the Light of the Newly Discoveres "Teaching Of Amen-Em-Ope"*, London 1927, s. 36–106; C. I. K. Story, *The Book of Proverbs and Northwest Semitic Literature*, „Journal of Biblical Literature” 64 (1945), s. 319–337; W. F. Albright, „Canaanite-Phoenician Sources of Hebrew Wisdom, [w:] *Wisdom in Israel and the Ancient Near East*, ed. by M. Noth, D. Winton Thomas, Leiden 1995, s. 1–15 (Supplements to *Vetus Testamentum*, 3); G. E. Bryce, *A Legacy of Wisdom. The Egyptian Contribution to the Wisdom of Israel*, Lewisburg 1979; D. Römheld, *Wege der Weisheit. Die Lehren Amenemopes und Proverbien 22, 17–24, 22*, Berlin 1989; *Wisdom in Ancient Israel. Essays in honour of J. A. Emerton*, ed. by J. Day, R. P. G. and H. G. M. Williamson, Cambridge 1995, s. 55–70.

kulturowym kręgiem starożytnego półksiężyca. I tak wykazuje się wiele niezwykłych zbieżności między przysłowiami starotestamentowego Izraela i ludów afrykańskich⁴. Te badania mają szczególne znaczenie dla teologicznych rozważań nad uniwersalnym charakterem biblijnych pouczeń mądrościowych.

Niezwykłym fenomenem można określić odkrycie, że także wśród ludów Dalekiego Wschodu występują bliskie podobieństwa między sentencjami biblijnymi a miejscowymi starodawnymi powiedzeniami ujmującymi w alegoryczno-obrazowej formie ważną myśl, najczęściej wskazówkę czy przestrożę. Wymownym przykładem mogą być przysłowia wietnamskie i ich „odpowiedniki” w Księdze Mądrości Syracha.

Księga Mądrości Syracha, czyli Eklezjastyk⁵, powstała około 180 roku przed Chrystusem i została przetłumaczona z hebrajskiego na grecki w 132 roku przed Chrystusem w Egipcie. Jest to zbiór pouczeń, rozważań, hymnów i maksym⁶ odzwierciedlających wielowiekową tradycję mądrościową Izraela, zarówno ustną, jak i literacką⁷. Przysłowia ludu

---

⁴ Już w 1933 roku Elizabeth G. K. Hewat dokonała porównania między mądrością hebrajską a chińską w pracy doktorskiej obronionej na Uniwersytecie Edynburskim pt. *A Comparison of Hebrew and Chinese Wisdom as Exemplified in the Book of Proverbs and the Analects of Confucius*, której résumé opublikowała w artykule *Hebrew and Chinese Wisdom: A Comparative Study of the Book of Proverbs and the Analects of Confucius*, „International Review of Mission” 24 (1935) nr 4, s. 506–514. W ostatnich latach, uczeni podkreślają związki między przysłowiami biblijnymi a ich odpowiednikami w tradycji afrykańskiej (por. A. Barucq, *Proverbes [Livre des]*, [w:] *Dictionnaire de la bible. Supplément, commencé par L. Pirot, A. Robert, t. 8*, Paris 1972, s. 1395–1476; L. Naré, *Proverbes salomoniens et proverbes mossi. Étude comparative a partir d'une nouvelle analyse de Pr 25–29*, Frankfurt am Main 1986; P. D. Nzambi, *Proverbes bibliques et proverbes kongo. Étude comparative de Proverbia 25–29 et de quelques proverbes kongo*, Frankfurt am Main 1992; F. W. Golka, *The Leopard's Spots. Biblical and African Wisdom in Proverbs*, Edinburgh 1993).

⁵ Obszernie na temat tytułu Mądrości Syracha w językach starożytnych zob. *Ecclesiastico*, a cura di H. Duesberg, I. Fransen, Torino 1966, s. 1–3.

⁶ Por. J. S. Synowiec, *Mędrzy Izraela – ich pisma i nauka*, Kraków 1990, s. 163.

⁷ Wykazywano zasadniczą kontynuację myśli między Mądrością Syracha a Księgą Przysłów, która zawiera zbiory sentencji wielowiekowej tradycji Izraelskiej – por. m.in. E. G. Bauckmann, *Die Proverbien und die Sprüche des Jesus Sirach*, „Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft” 72 (1960), s. 33–63; J. T. Sanders, *Ben Sira and Demotic Wisdom*, Chico 1983, s. 3–22; J. Corley, *An Intertextual Study of Proverbs and Ben Sira*, [w:] *Intertextual Studies in Ben Sira and Tobit. Essays in Honor of Alexander A. Di Lella*, O.F.M., Washington 2005, s. 155–182 (Catholic Biblical Quarterly. Monograph series, 38).

Wiet (czyli wietnamskiego) zamieszkującego Azję Południowo-Wschodnią można natomiast uznać za krystalizację starożytniej tradycji tworzonej i przekazywanej przeważnie ustnie przez cztery tysiące lat⁸. Przestrzeń geograficzna między Izraelem a Wietnamem gwarantuje pewną niezależność literacką tych dwóch kultur, co ich dorobkowi nadaje szczególnej wartości.

Analiza wskazań i rad rozmieszczonych w różnych częściach Mądrości Syracha pozwala znaleźć pokrewny sposób myślenia mędrców izraelskich i wietnamskich w kwestii tzw. „rad na co dzień”⁹. Zbliżone twierdzenia sapiencjalne można podzielić na dwie główne grupy: napomnienia wokół postaw w rodzinie oraz ogólne sentencje życiowe.

Napomnienia dotyczące wzajemnego stosunku rodzice–dzieci

Rodzina jest wspólnym tematem, gdzie zbiegają się poglądy dwóch kręgów kulturowych: izraelskiego i wietnamskiego. W obydwu zaleca się bezwzględny szacunek wobec rodziców i podobne metody wychowania dzieci.

Cześć okazywana rodzicom

Czwarte przykazanie, które Mojżesz otrzymał od Boga: „Czcij swego ojca i swoją matkę” (Pwt 5, 16) zostało dość szeroko omówione w Księdze Mądrości Syracha. Eklezjastyk podaje rację psychologiczną i społeczną szacunku wobec rodziców: „Z całego serca czcij swego ojca, a boleści rodzicielki nie zapominaj! Pamiętaj, że oni cię zrodzili, a cóż im zwrócisz za to, co oni tobie dali?” (Syr 7, 27–28).

Mędrzec nie odwołuje się tu do Boga jako autorytetu nakazującego czczyć ojca i matkę, lecz do rozumu człowieka. Jest to jedna z głównych cech charakterystycznych tradycji mądrościowej. Ta właśnie czysto ludzka argumentacja znajduje odzwierciedlenie w jednym *ca-dao*, czyli

⁸ Ukazały się ostatnio edycje krytyczne zbiorów Wietnamskich przysłów i poezji ludowych. Chodzi o *Kho tàng ca dao người Việt* [*The Treasure of Vietnamese Popular Poems*], [red.] Nguyen-Xuan-Kinh i in., t. 1–2, Hanoi 2001; *Kho tàng tục ngữ người Việt* [*The Treasure of Vietnamese Proverbs*], [red.] Nguyen-Xuan-Kinh i in., t. 1–2, Hanoi 2002.

⁹ Zwrot techniczny pochodzi od: *Wstęp do Starego Testamentu*, red. L. Stachowiak, oprac. H. Langkammer i in., Poznań 1990, s. 476.

wierszowanym przysłowiu wietnamskim: „Trud ojca jest jak góra wielka, | a miłość matki – woda ze źródła. | Całą duszą szanować ojca i czcić matkę, | by wypełnić synowską cześć – oto droga życiowa syna” (*Công cha như núi Thái Sơn | Nghĩa mẹ như nước trong nguồn chảy ra | Một lòng thờ kính mẹ cha | Cho tròn chữ hiếu mới là đạo con*)¹⁰.

Słowo *đạo* użyte w powyższym przysłowiu, przetłumaczone jako „droga życiowa”, oznacza dla Wietnamczyków coś w rodzaju powinności religijnej¹¹. A zatem cześć względem rodziców jest dla syna nie tylko obowiązkiem nakazanym z zewnątrz, lecz zadaniem wypływającym z serca. Jest to wręcz „synowska religijność”, która każe mu mówić z respektem o „łasce rodzenia i wychowania” otrzymanej od rodziców. Taki akcent położony jest w wielu innych przysłowiacz, które porównują rodzicielski trud do szerokiego morza, długiej rzeki, wysokich gór czy nieba¹². W tym samym duchu co w Księdze Syracha (7, 28b) po ukazaniu trudu ojca i miłości matki względem dziecka lud wietnamski zadaje retoryczne pytanie, w jaki sposób można rodzicom wynagrodzić ich trud: „Trzy lata ojcowskiego trudu karmienia, | dziewięć miesięcy matczynej miłości noszenia w łonie. | Czymże zapłacić za tę miłość i trud?” (*Ơn cha ba năm cúc dục | Nghĩa mẹ chín tháng cưu mang | Bên ướn mẹ năm, bên ráo con lãn | Biét lấy chi trả nghĩa khó khãn?*)¹³.

Trzeba podkreślić, że to, co nakazuje się w Księdze Syracha na temat szacunku do rodziców (7, 27–28), mieści się całkowicie wewnątrz tradycji mądrościowej starożytnego Izraela. Już w Księdze Przysłów znajdujemy jasną wskazówkę o czci oddawanej rodzicom ze względu na ich rolę i poświęcenie (zob. Prz 23, 22n). Ta myśl została szczególnie

¹⁰ *Kho tàng ca dao*, dz. cyt., t. 1, s. 712.

¹¹ Mówi się np. *đạo Ki-tô* – religia Chrystusa, chrześcijaństwo, *đạo Phật* – religia Buddy, buddyzm, *đạo Khổng* – religia Konfucjusza, konfucjanizm.

¹² „Łaska rodziców jak wysokie niebo | Związek braterski jak kości i wnętrzości” (*Ơn cha mẹ trời cao khôn thấu | Nghĩa anh em xương cốt ruột rà*); „Łaska ojca bardzo szeroka jak morze | Miłość matki bardzo długa jak rzeka” (*Ơn cha rộng thênh thênh như biển | Nghĩa mẹ dài dặc dặc bằng sông*); „Łaska noszenia w łonie jak morze | Miłość karmienia i wychowania jak rzeka” (*Ơn hoài thai như biển | Ngãi dưỡng dục tợ sông*) – *Kho tàng ca dao*, dz. cyt., t. 2, s. 1879–1880.

¹³ Zob. również wzruszające przysłowie: „Synu matki, czy kochasz swą matkę | Dziewięć miesięcy i dziesięć dni nosiła ciężko i zrodziła [cię] w boleści” (*Con mẹ có thương mẹ thay | chín tháng mười ngày mang nặng đẻ đau*) – *Kho tàng tục ngữ*, dz. cyt., t. 1, s. 745.

zaakcentowana i rozwinięta w dokumentach qumrańskich o charakterze mądrościowym oraz w dziełach późniejszych tradycji. Ponadto podobne pouczenie znalazło swój oddźwięk w literaturze mądrościowej innych starożytnych narodów Bliskiego Wschodu¹⁴.

Bezwzględna cześć, jaką należy okazywać ojcu i matce za ich łaskę i trud, nakazuje synowi w sumieniu posłuszeństwo i troskę o nich we wszystkich okolicznościach życia. Tego wymaga Syrach: „Synu, wspomagaj swego ojca w starości, a jeśli by nawet rozum stracił, miej wyrozumiałość” (Syr 3, 12a. 13a). Jest to pewna kontynuacja myśli zapisanej w Księdze Przysłów: „Słuchaj ojca, który cię zrodził, i nie gardź twą matką, gdy ona się starzeje” (Prz 23, 22). W ludowej tradycji wietnamskiej obowiązek wspomagania rodziców jest tak ważny i bezwzględny, że dorosłe dzieci są nawet gotowe zrezygnować z własnego szczęścia małżeńskiego, by pozostać w domu przy starszym ojcu i matce¹⁵: „Łaska noszenia w łonie jak morze, | miłość karmienia i wychowania jak rzeka. | [Dlatego] postanawiam zostać sama [bez męża], | by troszczyć się o ojca i matkę, by wypełnić obowiązek dziecka” (*Ơn hoài thai như biển | Ngãì dưỡng dục tợ sông | Em nguyện ở vậy phòng không | Lo đàng cha mẹ cho hết lòng phận con*)¹⁶.

Wzmianka o starzejących się rodzicach, a zwłaszcza o starszej matce, pojawia się dość często w przysłowiach przypominających synowską powinność. Taka nauka odzwierciedla się w jednym z powiedzeń, które porównuje szczególne dbanie o coś albo o kogoś z dbaniem o starego ojca: „Dbać tak jak dba się o starego ojca” (*Chiều như chiều bố già*)¹⁷. Jeszcze bardziej czytelne stają się instrukcje podawane w ludowej poezji, podkreślające zasłużoną postać starszej matki (*mẹ già*) i w sposób wzruszający wzywające dorosłe dzieci do zatroszczenia się o nią: „Czy syty, czy bardzo głodny, | przestań jeść, śpij mniej, by karmić starszą matkę” (*Dù no dù đói cho tươi, | Khoan ăn bớt ngủ mà nuôi mẹ già*). I dalej: „Staraj się dbać [karmić] o starszą matkę. | Póki żyje i siedzi tam, jest

¹⁴ Por. D. A. N. Nguyen, *Figlio mio, se il tuo cuore è saggio. Studio esegetico-teologico del discorso paterno in Pro 23, 15-28*, Roma 2006, s. 287-288 (Analecta Gregoriana, 299).

¹⁵ Trzeba zaznaczyć, że w społeczności wietnamskiej sytuacja konfliktu zdarza się tylko w przypadku córek, które przy zawieraniu małżeństwa muszą opuścić dom rodzicielski (dosłownie: „wyjść za mąż”). Synowie natomiast zostają zawsze w domu rodziców.

¹⁶ *Kho tàng ca dao*, dz. cyt., t. 2, s. 1880.

¹⁷ *Kho tàng tục ngữ*, dz. cyt., t. 1, s. 508.

jak wielki [trzy] pieniądz” (*Gắng công nuôi chút mẹ già, | Sống mà ngồi đố bằng ba của tiền*).

To pouczenie przybiera niekiedy formę pytania retorycznego nappominającego surowo syna, by wypełniał obowiązek względem matki: „Gdzie idziesz, opuszczając starszą matkę? | Kto poprawi [jej] poduszki, kto poda [jej] kubek herbaty?” (*Đi đâu mà bỏ mẹ già | Gối nghiên ai sửa, chén trà ai nâng*)¹⁸. Inny przykład: „Starsza matka żyje w chałupie, | Czy głodna, czy syta, nikt nie wie, czy odziewana, czy nie, nikt nie wie” (*Mẹ già ở chôn lều tranh, | Đói no chẳng biết, rách lành chẳng hay*)¹⁹.

Nietrudno spostrzec tu podobieństwo do wyżej przytoczonych biblijnych pouczeń mądrościowych (zob. Prz 23, 22; Syr 3, 12), chociaż sposób wyrażenia jest nieco inny. Zbieżność zachodzi mianowicie w ukazywaniu obrazu starszej rodzicielki, która potrzebuje i ma prawo wymagać wsparcia i pomocy od swych dzieci. Trzeba właśnie podkreślić, że ta tradycja mądrościowa w Biblii, odnosząca się do czci względem rodziców, znajduje swoją naturalną kontynuację u późniejszych mędrców izraelskich, którzy polecają, jako konkretny przejaw wypełnienia czwartego przykazania, m.in. zwrócenie większej uwagi na potrzeby i oczekiwania starszej matki i ojca²⁰.

Wychowanie dzieci

Mądrość Syracha i wietnamska mądrość ludowa posiadają kilka wspólnych spostrzeżeń na temat wychowania dzieci. Jeśli w Eklezjastyku czytamy: „Masz dzieci? Wychowuj je, zginaj im karki od młodości!” (Syr 7, 23; por. 30, 12)²¹, to wśród przysłów wietnamskich znajdziemy niemal

¹⁸ Nguyen-Nghia-Dan, *Tục ngữ ca dao Việt Nam về giáo dục đạo đức* [Wietnamskie przysłowia i ludowe poematy o etyce wychowania], Ha-noi 2001, s. 26.

¹⁹ Nguyen-Lân, *Tự điển thành ngữ và tục ngữ Việt Nam* [Słownik wietnamskich przysłów i wyrażań przysłowiowych], Ho Chi Minh City 1997, s. 195–196.

²⁰ Por. D. A. N. Nguyen, *Figlio mio...*, dz. cyt., s. 284–288; M. Tapiero, *Cinquième parole: «Honore ton père et ta mère ...»*, [w:] *Les dix paroles*, Paris 1995, s. 274.

²¹ W niektórych tłumaczeniach zamiast: „zginaj im karki” podaje się: „daj im żonę” – por. *Ecclesiasticus*, dz. cyt., s. 124; *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, t. 2, Poznań 1992, s. 548. Druga wersja: „Daj im żonę od młodości” daje podstawę do snucia bardzo ciekawej refleksji. Otóż w dawnym społeczeństwie wietnamskim istniał zwyczaj szukanania przez rodziców żony dla małego dziecka, nawet kilkuletniego. Czyżby zwrot ten świadczył o pewnym podobieństwie obyczajowym?

analogiczne: „Wychowuj dzieci od ich niemowlęctwa” (*Đạy con từ thuở còn thơ*)²². Wietnamczycy zalecają: „Kochać syna to dawać [mu] różgi” (*Thương con cho roi cho vọt*)²³, a mędrzec Izraela: „Kto miłuje swego syna, często używa na niego różgi” (Syr 30, 1).

Myśl o „używaniu różgi”, czyli konieczność surowego wychowania dla dobra samego dziecka, często powtarza się zarówno w wietnamskich przysłowiach, jak i w biblijnej tradycji mądrościowej. Jeśli tradycja wietnamska zachowała wiele wariantów przytoczonego przysłowia o różgach²⁴, to z kolei mędrzy Izraela chętnie polecali to, co jest zapisane w Księdze Przysłów: „Karcenia chłopcu nie żałuj, gdy różgą uderzysz – nie umrze. Ty go uderzysz różgą, a od Szeolu zachowasz mu duszę” (Prz 23, 13–14; 13, 24; 22, 15)²⁵. Takie bliskie podobieństwo zdaje się pochodzić od patriarchalnego modelu rodziny, który był wspólny dla obydwu kultur. Głowa rodziny jest autorytetem dla wszystkich jej członków – to przekonanie panowało zarówno w starożytnym Izraelu²⁶, jak i w Wietnamie²⁷. W przytoczonych tekstach biblijnych, mimo braku wyraźnego odniesienia do ojca rodziny, kontekst wskazuje, iż chodzi właśnie o jego zadanie. Fragment Mądrości Syracha, który mówi o obowiązkach głowy rodziny i o wychowaniu potomstwa od młodości (Syr 7, 22–26), kończy się słowami jednoznacznie skierowanymi do męża: „masz żonę” (Syr 7, 26). Wietnamskie przysłowie zaczynające się od rady wychowywania dzieci od ich niemowlęctwa znajduje swoje dopełnienie w stwierdzeniu: „Wychowuj żonę od pierwszej chwili przyjścia do twego domu” (*Đạy vợ từ thuở bơ vơ mới về*), co wskazuje na to, że wymienione są tutaj zadania dla męża – głowy rodziny.

Troska o córkę u Wietnamczyków wyrażona w ich przysłowiach, a u Izraelitów w Eklezjastyku jest prawie taka sama. Rodzice martwią się jedynie o cześć i szacunek dla swojej rodziny i o znalezienie męża dla

²² *Kho tàng tục ngữ*, dz. cyt., t. 1, s. 876–877.

²³ *Kho tàng tục ngữ*, dz. cyt., t. 2, s. 2615.

²⁴ Por. Nguyen-Nghia-Dan, *Tục ngữ ca dao Việt Nam về giáo dục đạo đức*, dz. cyt., s. 23.

²⁵ Interesujące pod tym względem jest napomnienie Chrystusa skierowane do jednego z siedmiu Kościołów w Apokalipsie: „Ja wszystkich, których kocham, karzę i ćwiczę” (Ap 3, 19).

²⁶ Por. R. De Vaux, *Le istituzioni dell'Antico Testamento*, Genova 1998³, 30.

²⁷ Por. J. Nguyen-Huy-Lai, *La tradition religieuse spirituelle sociale au Vietnam. Sa confrontation avec le christianisme*, Paris 1981, 62 (Beauchesne Religions, 11).

swojej córki. Pisze Syracyles: „Córki posiadasz? Czuwaj nad ich ciałem, a nie uśmiechaj się do nich! Wydadz za mąż córkę, a dokonasz wielkiego dzieła” (Syr 7, 24–25a). W innym miejscu dodaje: „Córka dla ojca to skryte czuwanie nocne, gdy jest dziewicą, by nie była zbezczeszczona, stając się w domu ojcowskim brzemioną” (Syr 42, 9a. 10a)²⁸.

Lud Wiet, choć w formie dość delikatnej, wyraża również ostrzeżenie dla mających córki: „Córka, drzwi zamknięte na klucz” (*Con gái, cửa cài then đóng*)²⁹. Tak ogromne czynione są starania, by córka miała męża, że, według jednego przysłowia, gdy „córka zwleka z wyjściem za mąż, rodzice nad wyraz się martwią” (*Gái chậm chồng, mẹ cha khác khoải*)³⁰. To zmartwienie w specyficznym języku hiperbolicznym przysłów przewyższa nawet obowiązek pochowania zmarłego ojca: „Zmarły ojciec nie przedstawia większego zmartwienia niż duża córka w rodzinie” (*Cha chết không lo bằng gái to trong nhà*)³¹. Wyrażenie „duża córka” użyte w przysłowiu może oznaczać zaawansowany wiek, ale też obrazowo przekazywać myśl o „zwiększeniu fizycznym”, czyli o zajściu w ciążę. Podobnie myśli też Syrach, gdy wspomina o bojaźni rodziców, by córka nie była zbezczeszczona przed pójściem za mąż (Syr 42, 10a)³². Wietnamczycy natomiast porównują córkę do dzbanu z sosem rybnym, który ma bardzo przykry zapach. Jeśli pęknie ten dzban, śmierdzi w całym domu. Tak samo córka ciężarna przed zamążpójściem przynosi wstyd całej rodzinie, a przede wszystkim ojcu. To ostre porównanie ma na celu wzbudzenie czujności ojca nad córką i jej wychowaniem.

²⁸ Jest to początek dłuższego fragmentu omawiającego zasady wychowywania córki w rodzinie (Syr 42, 9–14). Poleca się szczególną surowość względem „trudnej córki” w imię obrony czci rodziny: „Nad córką zuchwałą wzmocnij czuwanie, aby nie uczyniła z ciebie pośmiewiska dla wrogów, przedmiotu gadania w mieście i zbiegowiska pospólstwa i by ci nie przyniosła wstydu wśród wielkiego tłumu” (w. 11).

²⁹ Nguyen-Lân, *Tự điển thành ngữ và tục ngữ Việt Nam*, dz. cyt., s. 78.

³⁰ Tamże, s. 127.

³¹ *Kho tàng tục ngữ*, dz. cyt., t. 1, s. 420.

³² Prawdopodobnie w obu kulturach panowało przekonanie wyrażone w jednym przysłowiu wietnamskim: „Córka w ciąży bez męża, nawet ze złotem nikt jej nie weźmie” (*Con gái chửa hoang, các vàng không lấy*) – *Kho tàng tục ngữ*, dz. cyt., t. 1, s. 727.

Kilka sentencji życiowych

Porównywanie przysłów wietnamskich nawiązujących do różnych dziedzin codziennego życia z sentencjami Mądrości Syracha pokazuje ich wyjątkową zbieżność. Uderzające jest przede wszystkim spostrzeżenie na temat roli podróżowania w procesie poznawczym. Eklezjastyk twierdzi: „Mąż, który podróżował, zna wiele rzeczy” (Syr 34, 9a), a Wietnamczycy mówią: „Podróżujesz jeden dzień, zbierzesz całe [jedno] sito mądrości” (*Đi một ngày đàng, học một sàng khôn*)³³. Warto zaznaczyć, że w obydwu tekstach znajomość rzeczy zdobyta przez podróżowanie nie dotyczy tylko sfery poznawczej czy wiedzy czysto teoretycznej, ale odnosi się zwłaszcza do umiejętności właściwego postępowania w życiu, czyli do mądrości etycznej. Tę myśl dopełnia Syrach: „Ten, kto podróżował, wzbogacił swą roztropność” (Syr 34, 10b).

W sprawie nauki Syrach radzi: „Synu, od młodości swej staraj się o naukę, a będziesz ją nabywał aż do siwizny” (Syr 6, 18), a zarazem pyta retorycznie: „Jeśli w młodości nie nazywałeś, jakim sposobem znajdziesz na starość?” (Syr 25, 3)³⁴. Podobnie zapytują Wietnamczycy w swoich wierszowanych przysłowiach: „Jeśli nie uczysz się, będąc mały, gdzie wykopiesz [wiedzę], będąc dorosły?” (*Nhỏ mà không học lớn đào đâu ra?*).

Ważne są przestrogi przed utrzymywaniem relacji z ludźmi, którzy dają nam fałszywe rady i mogą mieć negatywny wpływ na nasz sposób postępowania. Znana zasada: „Z kim przestajesz, takim się stajesz” jest bardzo obrazowo sformułowana w Mądrości Syracha: „Kto się dotyka smoły, ten się pobrudzi” (Syr 13, 1a). Dopełnieniem tej myśli są słowa: „A kto z pysznym przestaje, do niego się upodobni” (Syr 13, 1b). Tę samą treść wyraża przysłowie wietnamskie za pomocą opisu zaczerpniętego z życia codziennego: „Blisko atramentu będziesz czarny, a blisko lampy – jasny” (*Gần mực thì đen, gần đèn thì sáng*)³⁵.

³³ *Kho tàng tục ngữ*, dz. cyt., t. 1, s. 1055.

³⁴ Mimo że w niektórych przekładach, jak np. *Biblii Poznańskiej*, Syr 6, 18 inaczej brzmi: „Mój synu, już od młodych lat ćwicz się w karność, abys do późnych lat mógł wzrastać w mądrość”, zdanie nie traci ogólnego sensu: starzec używa mądrości nabytej w czasie młodości. Podkreśla to komentarz w: *Ecclesiastico*, dz. cyt., s. 117.

³⁵ *Kho tàng tục ngữ*, dz. cyt., t. 1, s. 1218.

Wietnamczycy cenią zdrowie jak największą wartość: „Zdrowie jest złotem” (*Sức khoẻ là vàng*)³⁶. Tę samą maksymę przytacza Syrach: „Zdrowie i siła lepsze są niż wszystko złoto” (Syr 30, 15a).

Refleksje końcowe

Zaskakujące są podobieństwa między niektórymi sentencjami Księgi Mądrości Syracha a przysłowiami wietnamskimi. Jak wytłumaczyć niemalże identyczną zbieżność poglądów w różnych dziedzinach życia i na tak różne tematy?

Przysłowia ludu Dalekiego Wschodu znajdują swoje odpowiedniki nie tylko w zdaniach Mądrości Syracha, ale również w Księdze Przysłów, zwłaszcza gdy chodzi o polecenia dotyczące relacji między rodzicami a dziećmi. Trzeba tu podkreślić podobieństwo używanych obrazów, ale także w sposobie wyrażania się, który czasem tworzy wrażenie istnienia pewnego procesu przenikania myśli. Taka możliwość wydaje się jednak nieprawdopodobna, a wręcz całkowicie wykluczona ze względu na odległą przestrzeń między Wietnamem a Izraelem, a także na autonomiczność tych dwóch kultur w starożytności.

Lud wietnamski nie mógł zatem powiełać sentencji mądrościowych Izraela, a jednak posiada podobne przysłowia do tych, które znajdują się w księgach biblijnych. Wiadomo, że teksty Pisma Świętego są natchnione. Czy można mówić o „natchnieniu” paralelnych przysłów wietnamskich? Zdaje się, że występuje tu zjawisko *semina Verbi* – ziaren słowa, które Mądrość Boża zasiała również wśród ludów spoza biblijnego kręgu kulturowego.

Na koniec trzeba zaznaczyć także kwestię diametralnych różnic między przysłowiami biblijnymi a wietnamskimi. Widoczne są one zwłaszcza w poglądach dotyczących Boga i w zaleceniach ściśle religijnych. Te rozbieżności są jednak łatwe do wytłumaczenia ze względu na różnice kulturowe oraz na nieobjawiony charakter wietnamskiej wizji świata nadprzyrodzonego. Niemniej jednak podobieństwa i różnice między tradycją mądrościową Biblii i bogatym dziedzictwem przysłów ludu Wiet wzbudzają ważne pytania teologiczne. By na nie odpowiedzieć, należy

³⁶ *Kho tàng tục ngữ*, dz. cyt., t. 2, s. 2423.

przeprowadzić gruntowne badania porównawcze, które z pewnością przysłużą się do umocnienia dzieła inkulturacji Kościoła w Wietnamie.

Rzym-Melbourne

DINH ANH NHUE NGUYEN OFMConv

Słowa kluczowe

Przysłowia, Wietnam, Mądrość Syracha, rodzina, wychowanie, inkulturacja

Summary

Vietnamese proverbs and the Book of Wisdom of Sirach

During the last decades, scholars have paid more and more attention to the relationship between the biblical Wisdom tradition and other cultures outside the Ancient Near East. This article represents the first attempt to compare the proverbs of the Viet people in the Far East with the sentences in Wisdom of Sirach, a collection of instructions and maxims in ancient Israel. Such a comparison shows some similarities in content between biblical maxims and Vietnamese folklore sayings, especially in what concerns family relationship and varied aspects of daily life wisdom. The research offers ground for further theological reflections and exploration on the issue of divine inspiration in non-biblical cultures as well as the inculturation of the Bible in a non-Christian environment like Vietnam.

Keywords

Proverbs, Vietnam, Wisdom of Sirach, family, education, inculturation

